

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 17/1998 vp

Hallituksen esitys laeiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain, tutkintavankeudesta annetun lain, pakkokeinolain ja kansanterveyslain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 12 päivänä maaliskuuta 1998 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain, tutkintavankeudesta annetun lain, pakkokeinolain ja kansanterveyslain muuttamisesta (HE 10/1998 vp).

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PeVL 12/1998 vp), joka on tämän mietinnön liitteenä.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Jarmo Littunen, ylljohtaja Markku Salminen, hallitusneuvos Leena Kuusama ja ylitarkastaja Ulla Mohell, oikeusministeriö

- ylikomisario Risto Karhunen, sisäasiainministeriö
- ylitarkastaja Arja Myllynpää, sosiaali- ja terveysministeriö
- eduskunnan apulaisoikeusasiamies Jaakko Jonkka
- rikostarkastaja Erkki Vanhanen, keskusrikospoliisi
- johtaja Esko Aaltonen ja ylilääkäri Viljo Kuusela, Helsingin keskusvankila
- johtaja Totti Karpela, Turun keskusvankila
- neuvotteleva lakimies Jyrki Kivistö, Suomen Kuntaliitto
- puheenjohtaja, asianajaja Matti Wuori, Ihmis-oikeusjuristit ry
- puheenjohtaja Jari Tuomela, Vankilavirkailijain liitto VVL
- vapaaehtoinen päihdetyöntekijä Kimmo Aaltonen
- professori Pekka Koskinen
- oikeustieteen tohtori Jussi Pajuoja..

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksen tavoitteena on tehostaa huumausainekontrollia vankiloissa. Tätä varten rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että rangaistuslaitoksen johtajalla olisi toimivalta päättää vangille tehtävästä henkilönkatsastuksesta. Lisäksi vangin velvollisuutta antaa virtsanäyte tai suorittaa

puhalluskoe ehdotetaan laajennettavaksi siten, että näytteen antaminen tai kokeen suorittaminen voitaisiin asettaa ehdoksi valvomattomalle tapaamiselle tai pääsulle laitoksen ulkopuolelle. Näytteen antamisesta tai kokeen suorittamisesta kieltäytyvälle vangille voitaisiin määrätä kurinpitörangaistus tai häneltä voitaisiin ottaa veri-

näyte. Henkilöntarkastuksen edellytyksiä ehdotetaan laajennettavaksi siten, että osastokohtaisen erityistarkastusten yhteydessä kaikille tarkastettavan vankilan osaston vangeille voitaisiin tehdä henkilöntarkastus.

Lakiin ehdotetaan niin ikään lisättäväksi säännökset vangin sijoittamisesta varmuusosastolle, jos se on tarpeen huumausainerikollisuuden, muun vakavan rikollisen toiminnan tai laitosturvallisuuden vakavan vaarantumisen vuoksi. Vanki voitaisiin tietyin edellytyksin sijoittaa osastolle myös karkaamisen ja vapauttamisyrittöksen estämiseksi. Vanki voitaisiin myös eristää lyhyeksi ajaksi, jos on perusteltua aihetta epäillä, että hänellä on huumeita tai muita päihdyttäviä aineita kehonsa sisällä. Edelleen vanki voitaisiin lyhyeksi aikaa sijoittaa rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen laitokseen tai yksikköön päihdehuoltoon tai muuta tavoitteellista toimintaa varten.

Tutkintavankeudesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi vastaavat säännökset henkilönkatsastuksesta, tutkintavangin eristämisestä kehonsisäistä huumeiden kuljetusta epäiltäessä ja henkilöntarkastuksesta erityistarkastusten yhteydessä. Lisäksi ehdotetaan, että tutkintavankeudesta annettuun lakiin lisättäisiin säännös, joka velvoittaisi tutkintavangin antamaan virtsanäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen, kun on syytä epäillä, että hän on päihtynyt.

Pakkokeinolain teknistä tarkkailua koskevien säännösten soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi. Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua voitaisiin rikosepäilyn perusteella kohdistaa vankiin muun muassa hänen ollessaan sellissä. Lisäksi kansanterveyslakiin ehdotetaan vähäistä tarkennusta.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan kolmen kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen tarkoituksena on edistää vankiloiden huumeettomuutta ja tehostaa huumausaineiden kontrollointia antamalla vankilaviranomaisille lisää toimivaltuuksia huumeiden käytön ja hallussapidon estämiseksi. Esityksen perusteluista käy selkeästi ilmi huumausainerikollisuuden kasvu ja samanaikaisesti tapahtunut vankiloiden pahentunut huumausaineongelma. Valiokunta pitää hallituksen esityksen ehdotuksia tarpeellisina vankeinhoidon kehittämiseksi ja vankien huumausaineiden käytön vähentämiseksi. Valiokunta puoltaa hallituksen esityksen hyväksymistä erinäisin muutosehdotuksin ja huomautuksin. Useat valiokunnan ehdottamat muutokset johtuvat perusoikeussäännösten velvoitteista, joihin perustuslakivaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota.

Laki rangaistusten täytäntöönpanosta on vuodelta 1889. Laki uudistettiin lähes kokonaan vuonna 1975 voimaan tulleella lailla ja sen jälkeen siihen on tehty useita pienempiä muutoksia. Laki on iästään ja useista uudistuksista joh-

tuen rakenteeltaan epäsystemaattinen ja lakiteknisesti monimutkainen. Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevien säännösten kokonaisvaltainen uudistaminen on välttämätöntä ja samalla luonteva jatko rikoslain kokonaisuudistukselle. Kokonaisuudistuksen tarpeellisuus käy selkeästi ilmi myös lukuisista perustuslakivaliokunnan huomautuksista ja lakivaliokunnan tekemistä korjausehdotuksista. Lakiteknisesti vanhentuneeseen lainsäädäntöön on vaikea lisätä uusia vankien ja viranomaisten oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia säännöksiä siten, että ne ovat riittävän selkeitä ja täyttävät perusoikeusnormien asettamat vaatimukset.

Lakivaliokunta on toistuvasti kiinnittänyt huomiota seuraamusjärjestelmän kehittämiseen ja tarpeeseen arvioida rangaistus- ja hoitojärjestelmän välistä suhdetta. Eduskunta on myös hyväksynyt huumausainerikoksia koskevan uudistuksen yhteydessä lausuman, jossa edellytetään hallituksen selvittävän mahdollisuudet täydentää seuraamusjärjestelmää hoitojaksoin. Valiokunta pitää myönteisenä, että hallituksen esityk-

seen sisältyy huumausaineiden käyttäjien hoitoa edistäviä ehdotuksia. Ne ovat kuitenkin vähäisiä eivätkä täytä eduskunnan asettamia uudistustavoitteita. Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevien säännösten uudistamisen yhteydessä nämä kysymykset on selvitettävä perusteellisessa ja riittävän laajapohjaisessa valmistelutyössä.

Vankilarikollisuuden torjumiseksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset vangin sijoittamisesta varmuusosastolle, jos se on tarpeen huumausainerikollisuuden, vakavan rikollisen toiminnan tai laitosturvallisuuden vakavan vaaran-tamisen vuoksi. Varmuusosastoja on tarkoitus perustaa ensijassa suurimpiin keskusvankiloihin. Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että varmuusosastojen perustamiskustannuksia on tässä vaiheessa mahdotonta arvioida. Alustavien laskelmien mukaan erillisen kymmenen vangin osaston perustamiskustannukset ovat noin 15 miljoonaa markkaa. Saadun selvityksen mukaan osastojen perustamisesta tai rahoituksesta ei ole tarkkoja suunnitelmia. Valiokunta ei pidä tilannetta asianmukaisena, koska varmuusosastojen perustaminen on välttämätöntä. Ilman riittäviä määrärahoja uudistukset jäävät toteutumatta. Vankeinhoitolaitos tarvitsee määrärahat lisäksi toiminnan kehittämiseen ja laitosturvallisuuden uudistamiseen, koska mm. osa vankipaikoista ei täytä riittäviä hygieenisyydelle tai turvallisuudelle asetettuja vaatimuksia.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

1 luku. Yleiset säännökset

7 §. Toimivallan siirtäminen. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että ministeriön päätöksellä voidaan rangaistuslaitoksen johtajan päätösvaltaa delegoida laitoksen muulle virkamiehelle.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan todennut ehdotuksen olevan liian avoin, koska siitä ei selviä esimerkiksi se, kuka voi käyttää perusoikeuden kannalta merkityksellistä toimival-

taa. Säännöksessä on myös ilmaistava ainakin alin virkamiestaso, jolle laitoksen sisällä saadaan delegoida päätösvaltaa.

Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan vankeinhoitolaitoksen virkahierarkia ei ole niin selkeä, että laissa voitaisiin määritellä alin virkamiestaso, jolle päätösvaltaa voidaan delegoida. Rangaistuslaitoksia on useita eri tyyppisiä ja niiden virkarakenne poikkeaa toisistaan. Virkanimikkeiden muuttuminen sekä hallinnon joustava ja tarkoituksenmukainen järjestäminen eivät myöskään puolla yksityiskohtaisen virkanimikeluettelon sisällyttämistä lakiin.

Jokaisella rangaistuslaitoksella on työjärjestys, jossa määrätään laitoksen virkamiesten tehtävät. Virkamiehet, joille voidaan antaa päätösvalta, määritellään vankeinhoitolaitoksesta annetussa asetuksessa. Valiokunta toteaa, että asetusta on muutettava siten, että siinä määritellään virkamiehet, joille päätösvaltaa voidaan delegoida. Tämän jälkeen vankilan työjärjestyksellä ei voida vapaasti määrätä päätösvaltaa ja virkamiesten toimivallasta. Valiokunta ehdottaa, että momenttiin lisätään säännös delegointivallan rajoittamisesta laitoksen työjärjestyksellä.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa on pidetty asianmukaisimpana erottaa delegointimahdollisuudesta välittömästi perusoikeuksiin vaikuttava päätöksenteko. Tämän johdosta lakivaliokunta ehdottaa säännöksen muuttamista siten, ettei päätösvaltaa saa siirtää kurinpitoa ja lain 2 luvun 9 b §:n 2 momentissa tarkoitettua henkilönkatsastusta koskevissa asioissa eikä rahojen säilyttämistä tai 3 luvun 9 §:n nojalla tapahtuvaa vangin erillään pitämistä koskevissa asioissa.

2 luku. Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

9 b §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan lievennettäväksi vangille tehtävän henkilöntarkastuksen edellytyksiä erityistarkastusten yhteydessä.

Perustuslakivaliokunta on todennut, että lakiin on otettava täsmälliset säännökset siitä, kuka päättää henkilöntarkastuksen toimittamisesta. Tästä syystä lakivaliokunta ehdottaa, että

momenttiin sisällytetään luettelo virkamiehistä, jotka voivat päättää henkilöntarkastuksesta.

Perustuslakivaliokunta on myös huomauttanut momentin jälkimmäisestä säännöksestä, koska toimivalta päättää erityistarkastuksen yhteydessä tehtävästä henkilöntarkastuksesta määräytyisi asetuksen tasolla. Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt toimivallan täsmentämistä lain tasolla, jotta lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa, että momentissa luetellaan toimenpiteestä päättävät virkamiehet.

Lisäksi perustuslakivaliokunta on pitänyt välttämättömänä erityistarkastuksen suorittamisen sitomista joihinkin yksilöityihin edellytyksiin, jotta lakiehdotus voidaan tältä osin käsitellä tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä. Lakivaliokunta ehdottaa säännöksen täsmentämistä siten, että erityistarkastus voidaan suorittaa, jos se on tarpeen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi.

Lakiehdotusten säännöksissä käytetään vaihtelevasti ilmaisua rangaistuslaitoksen johtaja tai pelkkä johtaja. Valiokunta ehdottaa, että säännöksissä käytetään johdonmukaisuuden ja selkeyden vuoksi ensisijaisesti ensin mainittua ilmaisua ja jälkimmäistä sen synonyyminä tautologian välttämiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädetään henkilönkatsastuksen edellytyksistä, päättämisestä ja pakkokeinon täytäntöönpanosta. Momentissa viitataan pakkokeinolain 5 luvun 12 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan tutkimuksen saa suorittaa vain lääkäri.

Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, että lääketieteellisen asiantuntemuksen tarve arvioidaan samalla tavoin suoritettaessa henkilönkatsastus rikoksesta epäilylle vangille ja muulle rikoksesta epäilylle.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että virtsanäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta kieltäytyvälle vangille voidaan määrätä kurinpitorangaistus tai häneltä voidaan ottaa verinäyte. Säännöksen perusteella vankia voidaan rangaista hänen kiel-

täytyessään näytteen antamisesta epäiltäessä hänen päihtymystään ja hänen kieltäytyessään luvan tai etuuden myöntämisen ehdoksi asetetusta näytteenantamisesta.

Sanktioinnin liittäminen päihtymysepäilyn yhteyteen on rikosprosessuaalisten periaatteiden kannalta outo, koska se tavallaan merkitsee epäillyn pakottamista auttamaan oman syyllisyytensä selvittämisessä. Valiokunta ehdottaa kurinpitorangaistuksen poistamista säännöksestä. Mahdollisuus verikokeen ottamiseen, luvan epäämiseen ja kieltäytymisen huomioonottamisen myöhemmässä lupaharkinnassa ovat riittävät tehostamaan suostumista virtsanäytteen antamiseen tai puhalluskokeen suorittamiseen.

9 e §. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä henkilöiden tarkastamisesta rangaistuslaitoksessa tai sen alueella räjähdysaineiden ja päihdyttävien aineiden löytämiseksi.

Tarkastusta ei ole määritelty säännöksessä tai sen perusteluissa. Valiokunta toteaa, että tässä momentissa tarkastuksella tarkoitetaan sellaista suhteellisen lievää puuttumista henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, joka on selkeästi vähäisempää kuin henkilöntarkastus, josta säädetään erikseen. Valiokunta ehdottaa momentin kielellistä tarkistamista.

3 luku. Täytäntöönpanosta vankilassa

2 a §. Pykälään ehdotetun 2 momentin mukaan osastolle sijoittamisesta päättää johtaja tai hänen määräämänsä virkamies.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitetyt näkökohdat toimivallan siirrosta koskevat ilmeisesti myös tätä säännöstä. Lakivaliokunta ehdottaa, että rangaistuslaitoksen johtajan delegoimelta poistetaan. Siten osastolle sijoittamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja tai virkamies, jolle 1 luvun 7 §:n nojalla oikeusministeriö on päätöksellään delegoinut päätösvalan.

2 b §. Pykälän 2 momentin 4 kohdan mukaan vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos se on tarpeen ennakoitavissa olevan vapauttamisyrityksen estämiseksi.

Kohdassa käytetään uuden tyyppistä todennäköisyyttä kuvaavaa ilmaisua. Kohta on epämielinen, koska ilmaisua ei määritellä perusteluisa eikä tulkinta-apua saa esimerkiksi rikosprosessuaalista näyttökynnystä tai rikosprosessuaalisia pakkokeinoja koskevista säännöksistä. Säännöksen selkeyttämiseksi valiokunta ehdottaa, että kohdassa käytetään pakkokeinolaissa käytettyä ilmaisua "on syytä epäillä".

2 d §. Ehdotetun 3 momentin mukaan varmuusosastolle sijoitetulta vangilta peräisin oleva ja hänelle saapunut posti ja muut lähetykset saadaan tarkastaa ja lukea ilman erityistä syytä.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa on huomautettu, että postin tarkastuksen tulee perustua yksittäistapaukselliseen harkintaan. Lakivaliokunta ehdottaa, että momenttiin lisätään tällaiseen harkintaan velvoittava säännös.

2. Laki tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

5 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi 1. lakiehdotuksen 9 b §:ää vastaavat säännökset erityistarkastuksista ja henkilöntarkastuksesta.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossa esittänyt 5 §:ään lisättävistä säännöksistä samat huomautukset kuin 1. lakiehdotuksen 9 b §:stä. Tämän johdosta lakivaliokunta ehdottaa, että 5 §:n 1 momenttiin tehdään vastaavat muutokset kuin edellä on esitetty tehtäväksi 1. lakiehdotuksen 9 b §:n 1 momenttiin. Valiokunta ehdottaa myös, että 4 momentissa käytetään ilmaisua "rangaistuslaitoksen johtaja".

3. Laki pakkokeinolain 5 a luvun muuttamisesta

5 a luku. Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

4 §. *Teknisen tarkkailun edellytykset.* Pykälässä säädettyjä teknisen tarkkailun edellytyksiä ehdotetaan lievennettäväksi.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan todennut, että momenttiin on tehtävä asianmukaiset muutokset, ennen kuin lakiehdotus voidaan tältä osin käsitellä tavanomaisessa lainsäätämisen järjestyksessä.

Ehdotuksen mukaan teknistä kuuntelua ja teknistä katselua saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn hänen ollessaan kulkuneuvossa muualla kuin yleisellä paikalla. Lisäksi ehdotetaan, että tarkkailulaite saadaan sijoittaa kulkuneuvoon, jos tekninen tarkkailu sitä edellyttää. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että asuntovaunua ja matka-autoa voidaan pitää kotirauhan piiriin kuuluvina tiloina. Tästä syystä teknisen tarkkailun ulottaminen asuntomaisessa käytössä oleviin kulkuneuvoihin ei ole sopusoinnussa hallitusmuodon 8 §:n 3 momentin kanssa.

Momenttia ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että tarkkailulaite saadaan sijoittaa muun muassa hotelli- ja muuhun sellaiseen huoneeseen. Tältä osin perustuslakivaliokunta on todennut, että hotelli- tai matkustajakotimajoitukseen käytetty tila voidaan lukea kotirauhan piiriin. Perustuslakivaliokunta pitää välttämättömänä säännösehdoituksen muuttamista siten, että tarkkailulaite voidaan sallia sijoitettavaksi hotelli- tai muuhun sellaiseen huoneeseen vain, jos sitä ei käytetä vakituiseen asumiseen.

Tekninen tarkkailu, tekninen katselu ja tekninen seuranta ehdotetaan sallittavaksi rikoksesta epäiltyyn vankiin hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa rangaistuslaitoksen muissa tiloissa. Tekninen seuranta määritellään pakkokeinolain 5 a luvun 1 §:n 3 c kohdassa kulkuneuvon tai tavaran seurannaksi siihen kiinnitetyllä radiolähettimellä tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä. Määritelmän perusteella valiokunta toteaa, ettei muutosehdotusta ole teknisen seurannan osalta mahdollista käytännössä toteuttaa.

Lakivaliokunta ehdottaa, että momenttiin tehdään perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitetyt ja teknistä seuranta koskevat muutokset. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että säännökset jaetaan kahdeksi momentiksi siten, että uuteen 5 momenttiin sijoitetaan säännökset kuuntelu- ja katselulaitteen sijoittamisesta.

5 §. *Toimenpiteestä päättäminen.* Pykälän 3 momentin mukaan tuomioistuimen on varattava vankilan johtajalle tilaisuus tulla kuulluksi päättäessä vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta. Valiokunta ehdottaa, että momentissa käytetään ilmaisua "rangaistuslaitoksen johtaja".

10 §. *Kuuntelukiellot.* Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, ettei teknistä kuuntelua tai teknistä katselua saa kohdistaa vangin ja papin, lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin tai sosiaalityöntekijän välisiin keskusteluihin.

Ehdotetun säännöksen suhde pykälän nykyiseen 1 momenttiin ei ole selkeä. Pykälän 1 momentti sisältää yleisen kuuntelukiellon; se koskee kaikkien rikoksesta epäiltyjen ja säännöksessä lueteltujen henkilöiden välisiä keskusteluita. Uuden 2 momentin kuuntelukiello kattaa ainoastaan rikoksesta epäillyn vangin ja säännöksessä lueteltujen henkilöiden väliset keskustelut. Momenttien keskinäisen suhteen täsmenämiseksi ja sen selkeyttämiseksi, että kuuntelukiello koskee myös vangin ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa välisiä keskusteluita, valiokunta ehdottaa momentin muuttamista. Muutosten jälkeen nykyisen 1 momentin oikeusavustajaa ja pappia koskevat kuuntelukiellot ulottuvat myös vangin keskusteluihin heidän kanssaan.

15 §. *Valvontasäännös (Uusi).* Pykälä velvoittaa sisäasiainministeriön antamaan eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomuksen telekuuntelun ja -valvonnan sekä teknisen kuuntelun käytöstä.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan ehdottanut harkittavaksi pykälän täydentämistä säännöksin siitä, että oikeusministeriö antaa

vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen teknisen tarkkailun tai ainakin teknisen katselun käytöstä rangaistuslaitoksissa.

Oikeusministeriön velvoittaminen antamaan kertomus rangaistuslaitoksissa käytetyistä toimenpiteistä on sinänsä perusteltua, koska oikeusministeriö johtaa vankeinhoitolaitosta. Pakkokeinolain 5 a luvun pakkokeinoja rangaistuslaitoksissa ei kuitenkaan toteuta vankilaviranomainen, vaan sisäasiainministeriön hallinnonalaan kuuluva poliisi. Tästä syystä lakivaliokunta ehdottaa pykälän täydentämistä siten, että sisäasiainministeriö selvittää eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavassa kertomuksessa myös teknisen tarkkailun käyttöä rangaistuslaitoksessa.

Johtolause. Valiokunnan ehdottamista muutoksista seuraa, että lakiehdotuksen johtolause on tarkistettava. Johtolauseen maininta 5 luvusta on korjattava 5 a luvuksi, jota esityksessä ehdotetaan muutettavaksi.

4. Laki kansanterveyslain 14 §:n muuttamisesta

14 §. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset virka-avun antamisesta vankeinhoitoviranomaisille. Viittausta rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin on täydennettävä luvun yksilöinnillä.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 1.—4. lakiehdotus hyväksytään muutettuina seuraavasti:

1.

Laki

rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 1 luvun 7 §:n 1 momentti sekä 2 luvun 6 §:n 2 momentti ja 9 b §,

sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 7 §:n 1 momentti laissa 128/1995 sekä 2 luvun 6 §:n 2 momentti laissa 612/1974 ja 9 b § mainitussa laissa 128/1995, sekä

lisätään 2 lukuun siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen uusi 3 d, 9 d ja 9 e § sekä 3 lukuun siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen uusi 2 a—2 e ja 9 a § seuraavasti:

1 luku

Yleiset säännökset

7 §

Toimivallan siirtäminen

Asiat, jotka tämän lain tai sen nojalla annetun asetuksen taikka niiden nojalla annetun määräyksen mukaan ratkaisee rangaistuslaitoksen johtaja, voidaan asianomaisen ministeriön päätöksellä antaa myös laitoksen muun virkamiehen ratkaistavaksi *sen mukaan kuin laitoksen työjärjestyksessä määrätään* . Päätösvaltaa kurinpiitoa, *lain 2 luvun 9 b §:n 2 momentissa tarkoitettua* henkilönkatsastusta, *rahavarojen säilyttämistä ja 3 luvun 9 §:n nojalla tapahtuvaa vangin erillään pitämistä* koskevassa asiassa ei kuitenkaan voida siirtää.

2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakan muuntorangaistuksesta

3 d ja 6 §
(Kuten HE)

9 b §

Vangille voidaan todistajan läsnä ollessa tehdä henkilöntarkastus, jos se on tarpeen karkaamisen ehkäisemiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi taikka jos vankia epäillään luvottomien esineiden tai aineiden hallussapidosta. *Henkilöntarkastuksen suorittamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja, laitoksen päivystävä virkamies, valvonnan esimiestehtävissä toimiva taikka muu laitoksen tai sen osaston valvonnasta työjärjestyksen perusteella vastuussa oleva*

virkamies. Rangaistuslaitoksessa, sen osastolla tai muussa tilassa voidaan suorittaa erityistarkastus, jos se on tarpeen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai luvottomien esineiden tai aineiden löytämiseksi. Jos rangaistuslaitoksen osastolla tai muussa tilassa suoritetaan erityistarkastus (poist.), henkilöntarkastus saadaan toimittaa kaikille osastolle sijoitetuille tai tarkastettavassa tilassa oleskeleville vangeille. Erityistarkastuksen suorittamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja, vartiopäällikkö tai laitoksen päivystävä virkamies.

(2 mom. kuten HE)

Jos on syytä epäillä vangin olevan alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, *rangaistuslaitoksen johtaja* voi pakkokeinolain säännösten estämättä päättää, että vangin on annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Vangilta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy virtsanäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta, voidaan ottaa verinäyte. Lisäksi valvomattoman tapaamisen, poistumis-, opinto- ja siviilityöluvan sekä laitoksen ulkopuolella järjestettävään tilaisuuteen osallistumisen ehdoksi voidaan asettaa, että vangin on vaadittaessa annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Näytteen ottamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tutkittavalle. (*Poist.*)

9 d §
(Kuten HE)

9 e §

(1 mom. kuten HE)

Rangaistuslaitoksessa tai sen alueella voidaan räjähdysaineiden ja päihdyttävien aineiden löytämiseksi tarkastaa siellä olevia henkilöitä

käyttäen tähän tarkoitukseen *soveltuvia apuvälineitä tai* koulutettua koiraa (*poist.*) .

3 luku

Täytäntöönpanosta vankilassa

2 a §

(1 mom. kuten HE)

Osastolle sijoittamisesta päättää *rangaistuslaitoksen* johtaja (*poist.*). Osastolle sijoittamista koskevaa päätöstä tehtäessä on otettava huomioon vangin yksilölliset ominaisuudet, hänen mahdollisuutensa täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä laitospöytäjärjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen.

2 b §

(1 mom. kuten HE)

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos:

1) vangin perustellusti voidaan epäillä syyllistyvän huumausaineiden tai muiden päihdyttävien aineiden levittämiseen taikka muuten osallistuvan tällaiseen toimintaan tai syyllistyvän muunlaiseen vakavaan rikolliseen toimintaan;

2) vanki muutoin vakavasti vaarantaa laitosturvallisuutta;

3) vanki on karannut tai yrittänyt karata ja hänen katsotaan edelleen olevan erityisen karkaamisaltis; tai

4) *on syytä epäillä, että vanki yritetään vapauttaa.*

(3 mom. kuten HE)

2 c §

(Kuten HE)

2 d §

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Vangilta peräisin olevat ja vangille saapuneet posti- ja muut lähetykset saadaan tarkastaa ja lukea, *jos siihen on syytä*. Jos kirjettä ei toimiteta perille, noudatetaan, mitä 2 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään. Lisäksi noudatetaan 2 luvun 9 §:n 2 momentin säännöksiä. Puhelimen käytön ehtona on, että vanki suostuu siihen, että hänen puhelunsa voidaan kuuntelun lisäksi tallentaa. Muilta osin puhelujen kuuntelussa sovelletaan 2 luvun 9 §:n 3 momentin säännöksiä.

(4 mom. kuten HE)

2 e ja 9 a §

(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

2.

Laki

tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *muutetaan* tutkintavankeudesta 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetun lain (615/1974) 5 §:n 1 momentti, 6 §:n 2 momentti ja 7 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 5 §:n 1 momentti laissa 129/1995 ja 6 §:n 2 momentti laissa 455/1987, sekä

lisätään 5 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 129/1995, uusi 3 ja 4 momentti sekä lakiin uusi 6 a ja 19 a § seuraavasti:

5 §

Tutkintavangin saavuttua laitokseen hänet on tarpeen vaatiessa tarkastettava todistajan läsnä ollessa. Myös myöhemmin voidaan tarvittaessa tehdä tarkastus. Laitokseen saapumisen yhteydessä saadaan todistajan läsnä ollessa toimittaa myös henkilöntarkastus, jos siihen katsotaan olevan aihetta. Henkilöntarkastus saadaan toimittaa myöhemminkin, jos se on tarpeen tarkastuksen ehkäisemiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi taikka jos tutkintavankia epäillään luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta. Henkilöntarkastuksen suorittamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja, laitoksen päivyvästä virkamies, valvonnan esimiestehtävissä toimiva tai muu laitoksen tai sen osaston valvonasta työjärjestyksen perusteella vastuussa oleva virkamies. Rangaistuslaitoksessa tai muussa tilassa voidaan suorittaa erityistarkastus, jos se on tarpeen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi. Jos rangaistuslaitoksen osastolla tai muussa tilassa suoritetaan erityistarkastus (poist.) , henkilöntarkastus saadaan toimittaa kaikille osastolle sijoitetuille tai tarkastettavassa tilassa oleskeleville vangeille. Erityistarkas-

tuksen suorittamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja, vartiopäällikkö tai laitoksen päivyvästä virkamies.

— — — — —
(3 mom. kuten HE)

Jos on syytä epäillä tutkintavangin olevan alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, rangaistuslaitoksen johtaja voi pakkokeinolain säännösten estämättä päättää, että vangin on annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Lisäksi valvomattoman tapamisen ehdoksi voidaan asettaa, että tutkintavangin on vaadittaessa annettava virtsanäyte tai suoritettava puhalluskoe. Näytteen antamisesta tai kokeen suorittamisesta ei saa aiheutua tarpeentonta haittaa tutkittavalle. Tutkintavangilta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy virtsanäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta, voidaan ottaa verinäyte.

6, 6 a, 7 ja 19 a §
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

3.

Laki

pakkokeinolain 5 a luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvun 4 §:n 2 ja 4 momentti, (poist.) 5 §:n 2 momentti ja 15 § , sellaisina kuin ne ovat laissa 402/1995, sekä lisätään 5 a luvun 4 §:ään uusi 5 momentti, 5 §:ään uusi 3 momentti ja 10 §:ään uusi 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat mainitussa laissa 402/1995, seuraavasti:

5 a luku

Teknisen tarkkailun edellytykset

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

— — — — —
(2 mom. kuten HE)
— — — — —

4 §

Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua saa kohdistaa epäiltyyn vain hänen ollessaan yleisellä paikalla *taikka sellaisessa kulkuneuvossa tai hotelli-, varasto- tai muussa (poist.) huoneessa tai tilassa, jota ei käytetä vakituiseen asumiseen.* Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua (poist.) saa lisäksi kohdistaa *epäiltyyn, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki,* hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa. (Poist.)

Kuuntelu- tai katsehulaite saadaan sijoittaa, jos tarkkailun suorittaminen sitä edellyttää, sellaisiin 4 momentissa mainittuihin tiloihin, joita ei käytetä vakituiseen asumiseen sekä sellisiin ja muihin vankilan hallussa oleviin tiloihin. Esitutinnan toimittajalla on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi päästä edellä mainittuihin tiloihin. (Uusi 5 mom.)

5 §

Toimenpiteestä päättäminen

(2 mom. kuten HE)

Vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavasta teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta päättää pidättämiseen

oikeutetun virkamiehen kirjallisesta vaatimuksesta 1 momentissa tarkoitettu tuomioistuin varattuaan *rangaistuslaitoksen* johtajalle tilaisuuden tulla kuulluksi.

10 §

Kuuntelukiellot

Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua ei saa *myöskään* kohdistaa 4 §:n 4 momentissa tarkoitettujen vangin ja (poist.) lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin tai sosiaalityöntekijän välisiin keskusteluihin.

15 § (Uusi)

Valvontasäännös

Sisäasiainministeriö valvoo tässä luvussa tarkoitettujen toimenpiteiden suorittamista. Ministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus telekuuntelun ja -valvonnan sekä teknisen kuuntelun käytöstä. *Samalla on myös annettava selvitys teknisen tarkkailun käytöstä rangaistuslaitoksissa.*

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

4.

Laki

kansanterveyslain 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *muutetaan* 28 päivänä tammikuuta 1972 annetun kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 248/1997, seuraavasti:

14 §

Kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan poliisille virka-

apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen ja vainajan ulkonaisen ruumiintarkastuksen osalta. Kunta on lisäksi velvollinen määräämään ter-

veyskeskuksen lääkärin antamaan vankeinhoito-
viranomaisille virka-apua oikeuslääkeopillisen
tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön
kliinisen tutkimuksen osalta rangaistusten täy-
töntöönpanosta annetun lain (39/1889) 2 luvun
9 b §:n 2 momentissa ja tutkintavankeudesta an-
netun lain (615/1974) 5 §:n 3 momentissa tarkoi-
tetuissa tapauksissa. Samoin kunta on velvolli-

nen määräämään terveyskeskuksen lääkärin toi-
mimaan lääkärinä asevelvollisten tarkastuksissa
kutsuntaviranomaisten pyydettyä sitä 6 §:n
1 momentissa tarkoitetulta toimielimeltä.

—————
Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Helsingissä 24 päivänä marraskuuta 1998

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Henrik Lax /r
vpj. Matti Vähänäkki /sd
jäsen. Sulo Aittoniemi /kesk
Juhani Alaranta /kesk
Janina Andersson /vihr
Toimi Kankaanniemi /skl
Juha Karpio /kok

Anne Knaapi /kok
Pekka Kuosmanen /kok
Annika Lapintie /vas
Kari Myllyniemi /kesk
Reino Ojala /sd
Markku Pohjola /sd
Heikki Rinne /sd.

VASTALAUSE

Perustelut

Pakkokeinolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että vankilassa tapahtuvan teknisen tarkkailun edellytyksiä lievennetään. Vaikka lakiehdotus on ensisijaisesti laadittu huumausainekontrollin tiukentamiseksi, on lain tarkoitus ennalta estää myös muita vankilassa tapahtuvia rikoksia ja edistää niiden selvittämistä.

Viranomaiset saavat pakkokeinoin muutoksen jälkeen käyttää vankiloissa muun muassa teknistä katselua, joka lähinnä tarkoittaisi televisiovalvontaa. Teknisen katselun perusteeksi riittäisi epäily huumausainerikoksesta, josta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Oli sitten oikein tai väärin, huumausainerikoksista tuomitaan suurelta osin vain sakkorangaistuksia. Tuleva laki kuitenkin oikeuttaa näissä tapauksissa käyttämään teknistä katselua. Tässä ei olekaan mitään moittimista.

Teknisen katselun edellytyksenä muissa kuin huumausainerikoksissa olisi, että henkilöä epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Tämä ei ole missään suhteessa, kun sitä verrataan huumausainerikosten todellisiin rangaistuksiin. Tämä edellytys aiheuttaa ongelmia esimerkiksi silloin, kun epäillään vankia törkeästä talousrikoksesta, joka sinänsä täyttäisi rangaistusmaksimivaatimuksen, mutta teko paljastuu jo siinä vaiheessa, kun ei ole kunnollista näyttöä muusta kuin vähemmän törkeästä talousrikoksesta. Näiden rangaistusmaksimi on yleensä kaksi vuotta vankeutta. Sama ongelma syntyy tietenkin muissa törkeissä rikoksissa, joissa ensiksi täytyy ns. normaaliasteikolla rangaistava teko.

Tämän vuoksi teknisen katselun käytön edellytyksenä pitää olla se, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta, joka on pidättämisen edellytys. Siirtymi-

nen neljästä vuodesta yhteen vuoteen tuntuu kuitenkin liian jyrkältä. Siksi esitämme, että teknisen katselun käyttöön riittää se, että epäilystä rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Ehdotus

Edellä esitetyn perusteella ehdotamme,

että 3. lakiehdotus hyväksytään muutoin mietinnön mukaisena paitsi 5 a luvun 4 § muutettuna seuraavasti:

3. lakiehdotus

4 §

Teknisen tarkkailun edellytykset

— — — — —
 Kun on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, epäiltyyn tai tiettyyn paikkaan, jossa hänen voidaan olettaa oleskelevan, saadaan kohdistaa teknistä katselua, jos katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Jos tekninen katselu kohdistuu 4 momentissa tarkoitettuun vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön edellytetään kuitenkin, että epäily koskee rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään *kaksi* vuotta vankeutta, taikka huumausainerikosta tai näiden rikosten rangaistavaa yritystä ja että katselulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.
 — — — — —

(4 ja 5 mom. kuten LaVM)

Helsingissä 24 päivänä marraskuuta 1998

Kari Myllyniemi /kesk
Sulo Aittoniemi /kesk

Juhani Alaranta /kesk
Toimi Kankaanniemi /krist